

LAGRÅDET

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2018-05-09

Närvarande: F.d. justitierådet Gustaf Sandström samt
justitieråden Dag Mattsson och Thomas Bull

Föräldrapenning för fler familjekonstellationer

Enligt en lagrådsremiss den 26 april 2018 har regeringen (Socialdepartementet) beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i socialförsäkringsbalken,
2. lag om ändring i föräldraledighetslagen (1995:584).

Förslagen har inför Lagrådet föredragits av departementssekreteraren Jenny Gaudio, biträdd av kanslirådet Maria Lidström.

Förslagen föranleder följande yttrande av Lagrådet:

Förslaget till lag om ändring i socialförsäkringsbalken

Ändringen av 11 kap. 4 § avser vilka personer som vid tillämpningen av bestämmelserna om föräldrapenningsförmåner ska likställas med en förälder, oavsett om förmånen utgår i form av föräldrapenning (grundläggande föräldrapenning) eller tillfällig föräldrapenning. När det är fråga om tillfällig föräldrapenning vidgas kretsen – nu och enligt förslaget till ändring av 11 kap. 5 § – till att omfatta också familjehemsföräldrar.

Enligt den föreslagna lydelsen av 11 kap. 4 § ska det för en särskilt förordnad vårdnadshavares rätt till föräldrapenningsförmåner, liksom för närvarande, krävas att vårdnadshavaren har vård om barnet. Det är inte tillräckligt att personen är förordnad som vårdnadshavare. Samtidigt gäller enligt 12 kap. 3 § som en allmän förutsättning för rätten till grundläggande föräldrapenning att föräldern – och den som likställs med förälder – till huvudsaklig del faktiskt vårdar barnet.

Den ytterligare begränsningen för särskilt förordnade vårdnadshavaren är visserligen inte ny men det framstår ändå som oklart vad den tar sikte på. Ett uttryckligt krav på faktisk vård just för förordnad vårdnadshavare gör det också oklart vad som gäller för övriga personer som ska likställas med föräldrar. Den aktuella lagtexten kan ge intryck av att det inte krävs att t.ex. en sambo har faktisk vård om barnet för att rätt till grundläggande föräldrapenning ska föreligga. Enligt Lagrådets mening bör behovet av tillägget ”som har vård om barnet” för förordnad vårdnadshavare övervägas i den fortsatta beredningen.

Den föreslagna ändringen i 11 kap. 5 § knyter an till 11 kap. 4 § genom användningen av ordet ”även”. Ett mer naturligt och tydligare

skrivsätt – som i och för sig kräver följdjusteringar – förefaller vara att låta de två styckena i 5 § bilda andra och tredje stycken i 4 §.

Enligt punkten 2 av ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna gäller äldre föreskrifter fortfarande för dagar med föräldrapenning som avser tid före ikraftträdandet. Den begränsning som ligger i uttrycken ”dagar med föräldrapenning” och ”föräldrapenning” ger upphov till frågor.

I dag föreligger enligt 11 kap. 5 § rätt till tillfällig föräldrapenning för alla sambor, dvs. även när föräldern och sambon inte varit gifta med varandra eller har eller haft barn tillsammans. Enligt förslaget till ny lydelse av 11 kap. 4 § ska detta i fortsättningen gälla för alla föräldrapenningsförmåner. Som föreslås i remissen ska därför särregeln för sambor och tillfällig föräldrapenning i 11 kap. 5 § tas bort.

Men om denna ändring i 11 kap. 5 § inte förses med någon övergångsbestämmelse som gäller dagar före ikraftträdandet kommer en sambo som inte varit gift med föräldern eller har eller haft barn tillsammans med denna att vid ikraftträdandet förlora sin rätt till tillfällig föräldrapenning för den tiden. Enligt den i remissen föreslagna övergångsbestämmelsen till 11 kap. 4 § gäller äldre föreskrifter och där krävs ju tidigare äktenskap eller gemensamt barn.

Lagrådet ifrågasätter om inte punkten med fördel skulle kunna uttryckas som ”Äldre föreskrifter gäller fortfarande för föräldrapenningsförmåner som avser dagar före ikraftträdandet” (jfr uttryckssättet i SFS 2017:559).

Förslaget till lag om ändring i föräldraledighetslagen

De synpunkter som Lagrådet anfört om särskilt förordnad vårdnadshavare i 11 kap. 4 § socialförsäkringsbalken torde i princip göra sig gällande också i fråga om den här aktuella lagen.